

prikazi knjiga

Marija Kaštelan-Macan

Živa baština Vladimira Preloga

Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije, Zagreb 2008.;
159 stranica; 112 slika, shema i crteža
ISBN 978-953-6470-42-6

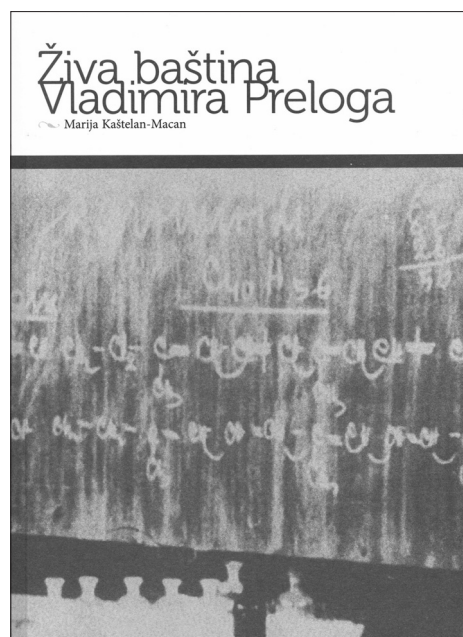
Autorica knjige dobro je poznata znanstvenica i široj stručnoj javnosti, čije je područje djelovanja, uz primjenu analitičkih kromatografskih metoda pri istraživanju okoliša, i promicanje znanosti, što je i svrha ovog izdanja.

Knjiga je rezultat dvogodišnjeg projekta vezanog ponajprije uz obilježavanje 100. obljetnice rođenja našeg drugog nobelovca za područje kemije Vladimira Preloga. U pristupu i obradi bilo je postavljeno više ciljeva: od boljeg upoznavanja hrvatske javnosti sa Prelogovim životom i djelom te isticanje nužnosti sprege (suradnje) prirodnih i inženjerskih znanosti s gospodarstvom uz navode Prelogovih primjera, preko upoznavanja mladeži s Prelogovim doprinosom hrvatskoj i svjetskoj znanosti kroz popularne manifestacije, kako bi se potaknula veća zainteresiranost mladih za prirodne i tehničke znanosti, do isticanja Prelogovih primjera u stalnom promicanju hrvatskog identiteta i humanih vrijednosti. U knjizi je kroz sve dijelove na zanimljiv način naveden cijeli niz do sada stručnoj i široj javnosti nedovoljno poznatih ili nepoznatih detalja vezanih uz život i rad Vladimira Preloga, uz njegove kontakte sa suradnicima i sljedbenicima.

Knjiga je na ne previše klasičan način podijeljena na dijelove – poglavlja – jer su to zahtijevali tematika i pristup.

Uz uvodnom dijelu (Proslava) autorica opisuje ideju o pisanju knjige, najprije kao skupljanje i sistematiziranje materijalne ostavštine Vladimira Preloga, ali svakako i kao dalji razvitak – proširenje ideje za samu organizaciju proslava, na vrijeme posvećeno uspomeni na Vladimira Preloga i zahvalnost za njegovu ukupnu baštinu.

Znatnim dijelom knjiga se kroz poglavlje "Obilježavanje 100. obljetnice rođenja nobelovca Vladimira Preloga" bavi opisivanjem svih (relevantnih) događanja posvećenih Prelogovoj obljetnici, koja su počela Festivalom znanosti u travnju 2006. te sjednicom HAZU u listopadu 2006. i Znanstveno-stručnim skupom "Vladimir Prelog i hrvatska kemija". Na svim vrlo posjećenim prigodnim skupovima sudjelovali su uz predavanja eminentnih hrvatskih znanstvenika i Prelogovih sljedbenika (možda ih možemo zvati i "prelogovcima") i ugledni gosti s češke Visoke tehničke škole (Prag) i švicarskog ETH (Zürich), gdje je Vladimir Prelog proveo značajan dio života u studiranju i radu. Dan je prikaz i brojnih održanih predavanja i radionica, na kojima su se iznosila sjećanja i nepoznati detalji o suradnji s Vladimirom Prelogom, njegovoj znanstvenoj djelatnosti na kiralnosti i simetriji u kemiji, često ističući njegovu nesebičnost i duhovitost u predaji znanja. Posebice se ističe jubilarni XX. skup hrvatskih kemičara i kemijskih tehnologa (Zagreb, veljača 2007.), gdje su četiri plenarna predavanja bila posvećena Prelogu odnosno našem prvom nobelovcu Lavoslavu Ružički. Također, opisano je i prigodno otkrivanje bisti učenika osječke gimnazije J. J. Strossmayera, L. Ružičke i V. Preloga u osječkom Perivoju hrvatskih velikana (siječanj 2007.), otkrivanje poprsja V. Preloga u Plivinom Istraživačkom institutu (listopad 2007.) te otkrivanje brončanog portreta V. Preloga u predvorju Fa-

kulteta kemijskog inženjerstva i tehnologije (veljača 2008.). Ističe se i opis milenijske fotografije s prepoznatljivim Prelogovim profilom (studen 2007.), na kojoj se, unatoč ne previše povoljnom vremenu, odazvalo i našlo gotovo 300 kemičara i kemijskih inženjera odajući tako još jednom dužno poštovanje Vladimiru Prelogu.

U poglavlju Vladimir Prelog dan je kraći prikaz ranije faze njegova života, počeci zanimanja za kemiju i znanstveni rad, kao i brzo usmjeravanje prema sintezi novih spojeva. Posebni osvrti dani su na Prelogovu školu organske kemije, opisani su njegovi počeci nastavnog djelovanja sredinom 30. godina prošlog stoljeća u skromnim uvjetima na katedri organske kemije Kemijsko-inženjerskog odjela Tehničkog fakulteta u Zagrebu i počeci vrlo uspješne suradnje s ondašnjom farmaceutskom tvrtkom na sintezi novih lijekova i ispitivanju terapijskog učinka. Iz tog uspješnog "zagrebačkog" razdoblja djelovanja Prelogove škole organske kemije opisana je i istaknuta prva uspješna sinteza adamantana na svijetu, a svakako je važno iz tog razdoblja i stvaranje generacije cijelog niza hrvatskih uglednih kemičara koji su nastavili prenositi i dalje razvijati stečeno znanje.

Posebno je obrađen i opis puta prema Nobelovoj nagradi, kojoj je prethodio prelazak na ETH u Zürichu na poziv L. Ružičke početkom II. svjetskog rata, naporan rad na izoliranju biološki aktivnih sastojaka animalnih izlučevina, razjašnjavanju strukture strih-

nina, razmjeni znanja i iskustava s američkim kemičarima, a nakon preuzimanja vodstva Laboratorija za organsku kemiju ETH usmjeravanje suradnje s farmaceutskim tvrtkama prema istraživanju strukture proizvoda mikrobnog podrijetla i antibiotika. Tijekom svog tog vremena ipak je najviše bio orijentiran na stereokemiju organskih molekula i reakcija, proučavajući biološko djelovanje kiralnih spojeva i istodobno radeći s britanskim kemičarima R. S. Cahnom i C. Ingoldom na pravilima označavanja stereoizomera. Opisan je i nastavak istraživanja simetričnosti kiralnih i asimetričnih spojeva nakon njegova umirovljenja 1975. te suradnja s brojnim hrvatskim kemičarima u tom razdoblju odnosno stalno i nesebično prenošenje znanja na mlade naraštaje i poticanje na rad, praćenje tog rada kroz povremene dolasku u Hrvatsku. Domovinu nikada nije zaboravio, a neslaganje s nasiljem odmah je i među prvima izrazio pridruživši se apelu nobelovaca protiv agresije na Hrvatsku 1991.

U poglavlju Prelogova ostavština Fakultetu kemijskog inženjerstva i tehnologije navodi se njegova materijalna ostavština, prije svega kroz njegov ormarić u kojem se čuvaju Prelogovi pripravci i uzorci njegovih suradnika iz razdoblja od 1935. do 1955., čiji je sadržaj čak i najmanje police vrlo detaljno opisan u Prilogu 2. Važan dio ostavštine je i njegova bilježnica s pažljivim opisom brojnih sinteza, a raspoloživi podaci iz bilježnice svakako su pomogli objasniti prvu sintezu adamantana na svijetu. Ističe se i dio prikaza njegovih brojnih osobnih dokumenata vezanih uz život, stručni i znanstveni rad te napredovanje.

Značajna materijalna Prelogova ostavština ipak je samo dio ukupnih vrijednosti koje su se od njega baštinile, dok je – kako to naslov knjige kaže – živa baština i značajnija, jer su njegovi učenici, suradnici i sljedbenici njegove škole organske kemije danas aktivni istraživači, istaknuti znanstvenici i gospodarstvenici, koji svojim djelovanjem promiču usađene vrijednosti – posebice ljubav prema kemiji i želju da se doprinese dobru ljudi – uz uvažavanje i primjenu najviših moralnih vrijednosti i znanstvene etike, zbog čega se njega nedvojbeno svi sjećaju s poštovanjem i ljubavlju.

To su sve pokazali u knjizi opisani mnogi skupovi, manifestacije i sva ostala brojna događanja posvećena ukupnom djelu Vladimira Preloga, vezana uz proslavu 100. obljetnice rođenja i spomen na 10. godišnjicu smrti velikog kemičara i učitelja, koji su okupili brojne sljedbenike i štovatelje.

Knjiga zaista predstavlja spomen na dane kada je V. Prelog djelovao na današnjem FKIT-u, ali svakako i na "protekla događanja" vezana uz podsjećanje na njegov značajan doprinos razvoju i nastavi organske kemije u Hrvatskoj te na njegov trajan utjecaj na današnje generacije hrvatskih kemičara i kemijskih inženjera

Stoga knjiga "Živa baština Vladimira Preloga" autorice M. Kaštelan-Macan zaista je spomen na vrijeme posvećeno uspomeni na Vladimira Preloga i zapravo znak zahvalnosti za njegovu ukupnu baštinu, a ciljevi postavljeni na početku cjelokupnog projekta u potpunosti su i postignuti.

Zdenko Šmit

osvrti

OSAMDESETA OBLJETNICA ŽIVOTA

Profesor BORIS KAMENAR

Profesor emeritus Boris Kamenar rođen je u Sušaku (Rijeka) 20. veljače 1929. Klasičnu gimnaziju završio 1947. u Sušaku, a u Zagrebu diplomirao 1953. na Kemijsko-tehnološkom odsjeku Tehničkog fakulteta i doktorirao 1960. na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu (PMF). U razdoblju od 1953. do 1956. voditelj je Laboratorija za kemijska i mehanička ispitivanja metala i ljevačkih pijeskovna tvornice dizalica i ljevaonice "Vulkan" u Rijeci. Od 1956. do 1962. radi kao asistent i suradnik profesora Drage Grdenića u Odjelu strukturne i anorganske kemije Instituta "Ruđer Bošković" (IRB), a od 1962. na PMF-u najprije kao docent, od 1966. kao izvanredni i od 1972. do umirovljenja 1999. kao redoviti profesor. Nakon umirovljenja izabran je u počasno zvanje profesora emeritusa Sveučilišta u Zagrebu. Na PMF-u obnaša funkciju prorektora Kemijskog odsjeka (1965.–1966.) te predstojnika Zavoda

za opću i anorgansku kemiju u razdoblju 1982.–1984. Od 1968. do 1970. obnaša funkciju prodekana, a od 1976. do 1978. dekana Prirodoslovno-matematičkog fakulteta.

Ime profesora Borisa Kamenara poznato je daleko izvan granica naše zemlje, kako po njegovom dugogodišnjem znanstvenom i stručnom radu (160 znanstvenih i 20 stručnih radova) tako i po njegovom sudjelovanju u radu međunarodnih znanstvenih organizacija. Bio je voditeljem većeg broja domaćih i dva međunarodna znanstvena projekta.

Istraživačkim radom započeo se baviti još za studentskih dana i nastavio kao voditelj Laboratorija u tvornici dizalica i ljevaonici "Vulkan" u Rijeci te kao asistent u Odjelu za strukturnu i anorgansku kemiju Instituta "Ruđer Bošković". Iz tog razdoblja znanstvenog i stručnog rada (1953.–1962.) profesora Borisa Ka-